

Іванна СТІЛОК¹,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4689-2839>

Вікторія ШКЛЯР¹,

кандидат економічних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри теоретичної та прикладної економіки,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2651-0319>

Микола ІЛЬНОВ¹,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
кафедра теоретичної та прикладної економіки,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-6800-6827>

Іван ШЕВЧЕНКО¹,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
кафедра теоретичної та прикладної економіки,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-6558-1344>

¹ Національний транспортний університет

Прийняття: 18/01/2026
Рецензія: 30/01/2026
Публікація: 31/03/2026

JEL Класифікатор:
D81, F12, L16, O11, O47

This is an Open Access
article distributed
under the terms
of the [Creative Commons
CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

© Стрілок І.,
Шкляр В.,
Ільнов М.,
Шевченко І.,
2026

ISSN 2786-5339 ([print](#))
ISSN 2786-5347 ([online](#))

DOI: <https://doi.org/10.53920/ES-2026-1-9>

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ІНСТРУМЕНТАРІЮ ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ГАЛУЗІ НА МІЖНАРОДНИХ РИНКАХ

У статті здійснено порівняльний аналіз методичних підходів та інструментарію оцінки конкурентоспроможності галузі на міжнародних ринках в умовах поглиблення глобалізаційних процесів, зростання відкритості національних економік та посилення міжгалузевої і міждержавної конкуренції. Обґрунтовано, що саме галузевий рівень є ключовою ланкою формування міжнародної конкурентоспроможності національної економіки, оскільки на ньому відбувається акумулювання технологічних, інноваційних, виробничих та інституційних переваг, які визначають позиції країни у світовому економічному просторі.

Систематизовано основні методичні підходи щодо оцінки міжнародної конкурентоспроможності галузей, зокрема методи, що ґрунтуються на аналізі зовнішньоторговельних показників (індекс виявленої порівняльної переваги, індекс міжнародної спеціалізації), структурно-інституційні моделі конкурентного середовища (моделі М. Портера), інтегральні індексні методики, бенчмаркінг, метод аналізу сукупної факторної продуктивності (TFP) та

інші. Проведено порівняльний аналіз їхніх аналітичних можливостей, інформаційного забезпечення, переваг і обмежень у контексті міжнародних галузевих досліджень.

Обґрунтовано, що застосування окремих методів не забезпечує комплексного відображення рівня конкурентоспроможності галузі, оскільки більшість із них фокусується лише на окремих аспектах – торговельних результатах, ефективності використання ресурсів або інституційних умовах. У зв'язку з цим доведено доцільність використання комбінованого підходу, що поєднує кількісні та якісні методи оцінювання, а також результати глобальних рейтингів і платформ міжнародної конкурентоспроможності. Зроблено висновок, що формування гнучкої та багаторівневої системи оцінки конкурентоспроможності галузей створює аналітичну основу для розроблення ефективних галузевих стратегій розвитку, підвищення експортного потенціалу та обґрунтування державної економічної політики у сфері міжнародної конкуренції.

Ключові слова: конкурентоспроможність, конкурентоспроможність галузі, міжнародні ринки, методи оцінювання, інструментарій, порівняльний аналіз.

Ivanna STRILOK, Viktoriia SHKLIAR, Mykola ILINOV, Ivan SHEVCHENKO

COMPARATIVE ANALYSIS OF TOOLS FOR ASSESSING THE COMPETITIVENESS OF THE INDUSTRY IN INTERNATIONAL MARKETS

The article provides a comparative analysis of methodological approaches and tools for assessing the competitiveness of the industry in international markets in the context of deepening globalization processes, increasing openness of national economies, and intensifying inter-industry and inter-state competition. It is argued that the industry level is the key link in the formation of the international competitiveness of the national economy, since it is at this level that technological, innovative, production, and institutional advantages are accumulated, which determine the country's position in the global economic space.

The main methodological approaches to assessing the international competitiveness of industries have been systematized, in particular methods based on the analysis of foreign trade indicators (revealed comparative advantage index, international specialization index), structural and institutional models of the competitive environment (M. Porter's models), integrated index methods, benchmarking, total factor productivity (TFP) analysis, and others. A comparative analysis of their analytical capabilities, information support, advantages, and limitations in the context of international industry research has been conducted.

It has been proven that the use of individual methods does not provide a comprehensive picture of the industry's competitiveness, as most of them focus only on specific aspects, such as trade performance, resource efficiency, or institutional conditions. In this regard, the feasibility of using a combined approach that combines quantitative and qualitative assessment methods, as well as the results of global ratings and international competitiveness platforms, has been proven. It is concluded that the formation of a flexible and multi-level system for assessing the competitiveness of industries creates an analytical basis for developing effective industry development strategies, increasing export potential, and justifying state economic policy in the field of international competition.

Keywords: *competitiveness, industry competitiveness, international markets, assessment methods, tools, comparative analysis.*

Постановка проблеми. Посилення глобалізаційних процесів, заострення міжнародної конкуренції, структурні зрушення у світовій економіці та зростання впливу геополітичних і технологічних чинників актуалізують проблему об'єктивної оцінки конкурентоспроможності галузей на міжнародних ринках. Існуючі підходи щодо оцінювання конкурентоспроможності переважно зосереджені на макроекономічному або мікрорівні, тоді як галузевий рівень часто залишається недостатньо формалізованим з позицій комплексного аналізу. У результаті це ускладнює формування обґрунтованих управлінських рішень щодо підвищення конкурентоспроможності галузі та знижує ефективність державної й корпоративної економічної політики. Зазначене зумовлює необхідність проведення порівняльного аналізу та удосконалення методичного інструментарію оцінки конкурентоспроможності галузі на міжнародних ринках на основі системного, багатокритеріального та адаптивного підходів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика оцінювання конкурентоспроможності галузі, зокрема в міжнародному вимірі, широко подана у працях вітчизняних і зарубіжних науковців та охоплює питання теоретичного обґрунтування сутності конкурентоспроможності, визначення її рівнів і чинників формування, а також розроблення методичних підходів щодо її оцінки. Фундаментальні засади аналізу галузевої конкурентоспроможності сформовані у працях Т.М. Борисової [2], а також І.О. Губаревої та І.В. Ярошенко [3], де акцент зроблено на порівняльному аналізі методів і показників міжнародних зіставлень. Питання формування конкурентоспроможності галузей в умовах глобалізації та інтеграційних процесів досліджували Н.М. Коськовецька та Н.Є. Скоробогатова [4]. Значний внесок у розвиток методичного інструментарію оцінки міжнародної конкурентоспроможності

галузей зробила М.М. Шевченко [9], обґрунтувавши доцільність застосування багатofакторних підходів. Окрему групу досліджень становлять праці, присвячені використанню кількісних індикаторів, зокрема методу сукупної факторної продуктивності (TFP), що застосовується для аналізу конкурентних переваг галузей [13]. Практико-орієнтовані аспекти оцінки конкурентоспроможності галузей представлені в дослідженнях, заснованих на методі бенчмаркінгу [1]. Водночас більшість наявних досліджень [5; 6; 8] мають фрагментарний характер, що зумовлює необхідність подальшої систематизації та порівняльного аналізу методичного інструментарію оцінювання міжнародної конкурентоспроможності галузей.

Більшість досліджень зосереджені або на мікрорівні, або на макроекономічних аспектах конкурентоспроможності, тоді як галузевий рівень часто розглядається фрагментарно. Це зумовлює необхідність подальшого порівняльного аналізу та систематизації методичного інструментарію з метою формування комплексного підходу щодо оцінювання міжнародної конкурентоспроможності галузей.

Мета статті полягає у здійсненні теоретичного огляду існуючого методичного інструментарію оцінки конкурентоспроможності галузі на міжнародних ринках та його порівняльному аналізі.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах глобалізації та високої динаміки світових ринків конкурентоспроможність окремих галузей національної економіки стає визначальним чинником економічного зростання та стійкості держави. Здатність галузі адаптуватися до змін, впроваджувати інновації та ефективно використовувати ресурси безпосередньо залежить від системного аналізу її конкурентних переваг і слабких сторін. Розуміння сутності існуючого інструментарію оцінки конкурентоспроможності галузей дозволяє сформувати обґрунтовану базу для стратегічного планування, а також розробки державної політики підтримки ключових секторів економіки.

Конкурентоспроможність галузі є одним із різновидів економічної категорії «конкурентоспроможність». Вона містить у собі конкурентоспроможність підприємств, які входять в неї, та формує конкурентоспроможність національної економіки. Тобто конкурентоспроможність галузі є відображенням характеру галузевої конкуренції на національному та міжнародному ринках [3] (рис. 1).

Саме на галузевому рівні концентруються виробничі, технологічні, інноваційні та експортні можливості країни, які безпосередньо визначають її участь у міжнародному поділі праці. У багатьох випадках окремі галузі формують основну частку експорту, валютних надходжень, міжнародної

спеціалізації та позитивного іміджу держави у світовому економічному просторі. За таких умов галузева конкурентоспроможність не лише слугує основою загальнонаціональної конкурентоспроможності, а й може бути її визначальним або, у окремих випадках, єдиним елементом на міжнародних ринках. Це особливо характерно для економік із вираженою галузевою спеціалізацією, де позиції країни у глобальній конкуренції значною мірою залежать від стану, ефективності та інноваційного потенціалу окремих секторів. Відтак рівень галузевої конкурентоспроможності безпосередньо впливає на здатність національної економіки адаптуватися до зовнішніх викликів, утримувати та розширювати ринкові ніші, забезпечувати стає економічне зростання й інтеграцію у світове господарство, що зумовлює її надзвичайно важливе стратегічне значення.

Рис. 1. Вплив галузевої конкурентоспроможності на формування конкуренції національного та міжнародного ринку

Джерело: побудовано авторами за [3]

Поняття конкурентоспроможності галузей трактується досить різнопланово науковою спільнотою вітчизняних та зарубіжних дослідників. Найбільш влучним, на нашу думку, є відображення сутності даної категорії Т.М. Борисовою – «це властивість суб'єктів мезорівневої конкуренції (галузей, видів економічної діяльності, кластерів), що характеризується ступенем реального чи потенційного задоволення ними конкретної потреби порівняно з аналогічними суб'єктами конкуренції» [2]. Поняття конкурентоспроможності галузі охоплює її здатність ефективно функціонувати, задовольняти попит, забезпечувати високу якість продукції або послуг та адаптуватися до змін ринкового середовища в межах національного

ринку. Така галузь демонструє продуктивність, інноваційність, ефективну структуру витрат і спроможність витримувати конкуренцію з боку інших внутрішніх виробників.

Однак у сучасних умовах глобалізації економіки, зростаючої відкритості ринків і активізації міжнародної торгівлі, конкурентоспроможність набуває ширшого виміру. Відтак, виникає потреба розглядати конкурентоспроможність галузі не лише у внутрішньому, а й у міжнародному контексті.

Міжнародна конкурентоспроможність галузі – це її здатність не просто вижити, а й успішно діяти на світовому ринку, ефективно просуваючи свою продукцію за кордон, при цьому витримуючи тиск з боку іноземних конкурентів. Утримувати рівень міжнародної конкурентоспроможності означає відповідати міжнародним стандартам, здатність до експорту, участь у глобальних ланцюгах доданої вартості та забезпечувати стійкі позиції на зовнішніх ринках. Галузь, яка не є конкурентоспроможною на внутрішньому ринку, зазвичай не здатна ефективно конкурувати і на світовій арені.

Досить влучним є трактування міжнародної конкурентоспроможності галузі науковицею М.М. Шевченко – «це здатність національної галузі забезпечувати високий рівень задоволення власною продукцією певної суспільної потреби порівняно з конкурентами, утримувати та зміцнювати стійкі позиції на певних сегментах світового ринку та забезпечувати прибутковість на основі раціонального використання ресурсів в умовах глобалізації» [9].

Участь у міжнародній конкуренції стимулює підвищення стандартів і технологічний розвиток галузі, що позитивно впливає на її внутрішню ефективність. Прибутки від експорту можуть сприяти модернізації виробництва, підвищенню зарплат і розширенню ринку всередині країни, і, як наслідок, підвищувати внутрішню стійкість.

До основних аспектів, що характерні теорії конкурентоспроможності галузі Н.М. Коськовецької та Н.Є. Скоробогатової, належать такі:

- основою для досягнення конкурентоспроможного стану галузі є конкурентні переваги;
- конкурентоспроможність окремої галузі проявляється у порівнянні з конкуруючими галузями на світовому ринку, тобто вона відносна;
- конкурентоспроможності галузі притаманна системність – вона визначається конкурентоспроможністю суб'єктів, що до неї належать, і конкурентоспроможністю макросередовища, в якій дана галузь функціонує;

- конкурентоспроможність галузі є динамічним явищем і підлягає управлінню [4].

Проте, розглядаючи міжнародну конкурентоспроможність галузі, доцільним є їх доповнення, а саме:

- конкурентні переваги галузі формуються на основі ефективного використання наявних ресурсів, зокрема трудових, матеріальних, фінансових та інноваційних;
- технологічний рівень галузі є ключовим чинником її конкурентоспроможності, оскільки визначає продуктивність, якість продукції та здатність до інновацій;
- інноваційна активність галузі забезпечує її адаптивність до змін ринкового середовища та сприяє довгостроковому утриманню конкурентних позицій;
- гнучкість структури галузі дозволяє оперативно реагувати на зовнішні виклики, що є необхідною умовою підтримки її конкурентоспроможності;
- конкурентоспроможність галузі значною мірою залежить від ступеня її інтегрованості в систему міжгалузевої кооперації та клас-терних утворень;
- висока якість продукції та відповідність міжнародним стандартам є необхідною умовою виходу галузі на зовнішні ринки та зміцнення її позицій у глобальній конкуренції;
- функціонування галузі в конкурентному середовищі зумовлюється інституційною підтримкою та регуляторною політикою, які або стимулюють, або обмежують її розвиток;
- інтернаціоналізація діяльності галузі через розширення експорту та участь у глобальних ланцюгах доданої вартості є індикатором її міжнародної конкурентоспроможності.

Проблематика оцінки конкурентоспроможності на різних рівнях управління висвітлюється в роботах багатьох науковців, проте, більшою мірою, вона зацентрована на мікрорівні (конкурентоспроможності підприємств) та макрорівні (конкурентоспроможності країни), ніж на мезорівні (оцінці конкурентоспроможності галузі).

Відмінності між методами оцінки конкурентоспроможності підприємства та галузей національної економіки звичайно існують, хоча вони можуть використовувати схожі підходи. Основні відмінності полягають у рівні, об'єктах аналізу, цілях, джерелах даних та часовому горизонті (табл. 1).

Таблиця 1. Відмінності між методами оцінки конкурентоспроможності підприємства та галузей національної економіки

Ознака	Підприємство	Галузь
Рівень аналізу	мікрорівень	мезорівень
Об'єкт аналізу	оцінка ведеться щодо конкретного підприємства чи компанії	аналіз охоплює сукупність підприємств певної галузі або сфери, що функціонують на одному ринку
Цілі оцінювання	<ul style="list-style-type: none"> ▪ визначення ринкової позиції; ▪ сильних і слабких сторін; ▪ формування стратегії розвитку; ▪ підвищення ефективності функціонування підприємства 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ виявлення системних тенденцій; ▪ формування державної політики; ▪ аналіз галузевих конкурентних переваг у структурі економіки
Джерела даних	<ul style="list-style-type: none"> ▪ внутрішня фінансова та управлінська звітність; ▪ маркетингові дослідження; ▪ аналітика конкурентів 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ статистичні бази; ▪ галузеві огляди; ▪ національні та міжнародні звіти; ▪ макроекономічні показники
Часовий горизонт	<ul style="list-style-type: none"> ▪ короткостроковий період; ▪ середньостроковий період 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ середньострокова перспектива; ▪ довгострокова перспектива для стратегічного планування

Джерело: сформовано авторами [7]

Оцінка конкурентоспроможності галузей на міжнародних ринках потребує специфічного підходу, оскільки враховує зовнішньоекономічні фактори, глобальні конкурентні переваги, експортну спеціалізацію, інтеграцію до глобальних ланцюгів доданої вартості та міжнародні рейтинги. Розглянемо основні методи, які можуть бути використані для такого аналізу.

Індекс виявленої порівняльної переваги (RCA – Revealed Comparative Advantage, індекс Белласа) [10] вимірює наскільки країна або її галузь спеціалізується на експорті певного товару чи групи товарів порівняно зі світом та встановлює таку оцінку: або країна має порівняльну перевагу в галузі (якщо $RCA > 1$), або країна має слабку позицію в цій галузі (якщо $RCA < 1$). У науковій праці [4] автори вважають, що використовувати даний індекс для оцінювання конкурентоспроможності галузей України є достатньо проблематичним у зв'язку з різницею української та зарубіжних систем обліку щодо класифікації експорту за товарними групами, що, у свою чергу, обумовлює неадекватність використання індексу Балласа.

Найбільш відомою для оцінки конкурентоспроможності галузі є модель Портера «Національний ромб» [12], що використовується для оцінки

конкурентних переваг галузі на міжнародному рівні. Дана модель містить чотири основні детермінанти: факторні умови (ресурси, технології, людський капітал); попит (характер внутрішнього ринку); суміжні та підтримуючі галузі; стратегія, структура і конкуренція підприємств. Модель може бути адаптована до оцінки конкретної галузі в певній країні з фокусом на експортну спроможність. Врахування сучасних тенденцій економічної глобалізації, на думку Н.М. Коськовецької та Н.Є. Скоробогатової, зумовлюють необхідність введення в модель додаткового фактора, а саме: діяльність міжнародного бізнесу, який базується на використанні основних показників діяльності багатонаціональних підприємств у вигляді вхідних і вихідних потоків інвестицій, управлінського досвіду та інновацій [4].

Ще одним напрацюванням М. Портера є модель «п'яти сил» [12], що є найвідомішою методикою для аналізу конкурентного середовища галузі у світі. Вона містить такі елементи, як загроза проникнення на ринок потенційних конкурентів; влада покупців; влада постачальників; загрози з боку заміників товару або послуги; рівень конкурентної боротьби між традиційними конкурентами. Проте вона характеризується масштабністю та складністю проведення розрахунків, значним обсягом інформації, необхідністю залучення експертів, можливістю впливу суб'єктивного фактора.

Між моделлю «п'яти сил» конкуренції Портера та моделлю «національного ромба» Портера існують принципові відмінності, зумовлені різною метою, рівнем аналізу та об'єктом дослідження. Водночас ці моделі є взаємодоповнювальними та застосовуються в різних аналітичних контекстах: перша – для дослідження конкурентної боротьби в межах окремого ринку або галузі, друга – для оцінки формування національних конкурентних переваг у міжнародній економіці.

Індекс міжнародної спеціалізації (Export Specialization Index, ESI) дозволяє проаналізувати обсяг експорту галузі країни у порівнянні з середньосвітовим рівнем. Він демонструє, наскільки структура експорту країни або галузі відхиляється від світової структури експорту, тобто наскільки галузь країни є спеціалізованим експортером певного продукту.

Індекс конкурентоспроможності секторів (Sectoral Competitiveness Index) є інтегральною оцінкою, що формується на врахуванні таких показників як інноваційність, продуктивність праці, ефективність витрат, рівень експорту, інвестиційна привабливість галузі. Він вимірює конкурентоспроможність певного сектору економіки (галузі) на міжнародному рівні, дозволяє системно оцінити сильні та слабкі сторони окремого сектора економіки в умовах глобальної конкуренції.

Бенчмаркінг (Benchmarking) – це один із ключових методів аналізу міжнародної конкурентоспроможності галузі, що базується на порівнянні показників певної галузі країни з еталонними (референтними) зразками в інших країнах або з найкращими практиками у світовій економіці. Зіставлення відбувається за ключовими показниками, наприклад, вартість продукції, частка інновацій, витрати на НДДКР, експортна частка тощо [1]. У сфері міжнародної конкурентоспроможності галузі бенчмаркінг дозволяє ідентифікувати «розриви» у продуктивності, інноваційності, експортному потенціалі, ефективності, які відділяють національну галузь від її міжнародних лідерів або конкурентів.

Як зазначає Шевченко М.М., важливою складовою визначення рівня конкурентоспроможності галузей є дослідження та аналіз життєвого циклу кожної ключової галузі, яке здійснюється за допомогою критеріїв моделі ADL: темпи зростання ринку галузі, характеристика конкуренції на ринку, прихильність споживачів до конкретної продукції чи торговельних марок, стабільність частки на ринку, бар'єри на вході, широта асортименту товарів, технологічний рівень виробництва [9]. Звичайно, моделі ADL (Autoregressive Distributed Lag models) можна ефективно використовувати для аналізу міжнародної конкурентоспроможності галузі, особливо коли досліджується вплив різних економічних чинників на конкурентоспроможність у часовому розрізі. Дана модель є цінним аналітичним інструментом для дослідження детермінант конкурентоспроможності галузей у часовій динаміці, особливо якщо потрібно оцінити, які фактори і з якою затримкою впливають на успішність галузі на міжнародному ринку.

Грунтовне дослідження підходів щодо оцінки конкурентоспроможності галузі здійснене у науковій праці І.О. Губарева та І.В. Ярошенко [3]. Зі значної кількості розглянутих авторами методів для оцінки міжнародної конкурентоспроможності галузі варто відзначити такі, як індекс «умов торгівлі», що враховує тенденції експортного потенціалу галузі, дає можливість проведення міжнародних зіставлень, порівняння цінової складової конкурентоспроможності галузей різних країн. Проте даний метод має певний недолік, а саме: нехтування впливом зовнішніх чинників.

Наступним підходом, що виділяють науковці, є конкурентоспроможність підприємств галузі. Він дозволяє порівнювати отримані показники галузей на міжнародному рівні, має достатній рівень охоплення підприємств галузі, але він має певне обмежене застосування, а саме: оцінювання конкурентоспроможності галузей здійснюється лише для галузей з виробництвом однорідних товарів [3].

Поряд із зазначеним підходом у наукових дослідженнях широко застосовується оцінювання конкурентоспроможності галузі на основі конкурентоспроможності її продукції. Такий підхід забезпечує можливість порівняльного аналізу конкурентних позицій галузей різних країн на міжнародних ринках, характеризується відносною простотою розрахунків та доступністю необхідної статистичної інформації [3]. Водночас його застосування має низку суттєвих обмежень, зокрема відбувається ототожнення конкурентоспроможності окремого товару з конкурентоспроможністю галузі загалом, що не завжди є методологічно обґрунтованим. Крім того, результати оцінювання значною мірою залежать від вибірки товарів, яка часто формується без урахування їх репрезентативності для галузі. Недоліком підходу також є недостатнє врахування впливу внутрішньогалузевих структурних особливостей та зовнішніх економічних, інституційних і конкурентних чинників, що обмежує комплексність і точність отриманих висновків.

Метод аналізу сукупної факторної продуктивності (TFP – Total Factor Productivity) ґрунтується на оцінюванні ефективності використання сукупності виробничих ресурсів галузі, насамперед праці та капіталу, а в окремих випадках – енергії, матеріалів та технологічних чинників. TFP відображає ту частину зростання випуску, яка не пояснюється кількісним нарощуванням факторів виробництва, а формується за рахунок підвищення технологічного рівня, інноваційності, якості управління та організаційної ефективності [13]. У контексті міжнародних порівнянь галузева TFP дозволяє визначити відносну ефективність функціонування галузі в різних країнах та її потенціал конкурентоспроможності на світових ринках. Основною перевагою аналізу TFP є його здатність комплексно відображати реальну ефективність використання ресурсів у галузі, що робить можливим коректне міжнародне порівняння конкурентних позицій. Метод дозволяє ідентифікувати технологічні та управлінські переваги, які не фіксуються традиційними показниками продуктивності праці або капіталовіддачі. Крім того, TFP широко використовується у макро- та галузевих дослідженнях міжнародних організацій, що забезпечує наявність стандартизованих підходів щодо розрахунку та порівнюваність результатів. Водночас застосування TFP супроводжується низкою методологічних обмежень. По-перше, результати оцінювання суттєво залежать від якості статистичних даних та припущень щодо виробничої функції. По-друге, метод не дозволяє чітко ідентифікувати джерела зростання продуктивності, оскільки інновації, інституційні зміни, людський капітал та організаційні фактори агрегуються в єдиному показнику. По-третє, TFP не враховує безпосередньо вплив ринкової кон'юнктури, конкурентної структури галузі та зовнішньоторговель-

них бар'єрів, що обмежує його застосування як самостійного інструменту оцінки конкурентоспроможності.

Метод аналізу сукупної факторної продуктивності активно використовується в академічних дослідженнях, аналітичних звітах міжнародних економічних організацій (Світового банку, ОЕСР, МВФ) та у порівняльних дослідженнях галузевої конкурентоспроможності країн. Найбільш поширеним є його застосування для оцінки довгострокових конкурентних переваг галузей, аналізу технологічного розвитку та ефективності структурних змін.

Також одним із інструментів для оцінки конкурентоспроможності галузі є глобальні рейтинги і платформи, наприклад, Global Competitiveness Report (WEF) надає комплексну оцінку факторів конкурентоспроможності економік, зокрема через галузеві та секторні огляди, що дозволяють аналізувати вплив інституційних, інноваційних і технологічних чинників на розвиток окремих галузей у міжнародному порівнянні [11].

Отже, аналіз різноманітних методів, підходів, індикаторів та методик демонструє наявність широкої та розвиненої бази методичного інструментарію для оцінки конкурентоспроможності галузі. Водночас не всі підходи є рівноцінними – частина методів забезпечує лише фрагментарну інформацію, обмежену окремими аспектами конкурентоспроможності, що вимагає комбінованого використання кількох методів для отримання повної та комплексної оцінки. На сьогодні найбільш інформативними є методи оцінки конкурентоспроможності галузі, наведені в таблиці 2.

Таблиця 2. Порівняльна характеристика методів оцінки конкурентоспроможності галузі

Метод/підхід	Суть методу	Переваги	Недоліки
Індекс виявленої порівняльної переваги (RCA)	Аналізує чи має країна/галузь порівняльну перевагу в експорті певного товару	Простота розрахунку, базується на реальних даних	Не враховує імпорт, внутрішній попит та якість продукції
Модель Портера «Національний ромб»	Визначає міжнародну конкурентоспроможність галузі через систему 4 факторів	Комплексний стратегічний підхід	Якісна модель, складна для формалізації
Індекс міжнародної спеціалізації (ESI)	Порівнює частку галузі в експорті країни із середньосвітовим рівнем	Враховує глобальний контекст	Ігнорує внутрішній ринок, складна інтерпретація
Індекс конкурентоспроможності секторів (SCI)	Інтегрує декілька показників: інновації, експорт, продуктивність	Комплексна оцінка з урахуванням багатьох факторів	Висока залежність від доступності статистики

Закінчення таблиці 2

Метод/підхід	Суть методу	Переваги	Недоліки
Benchmarking	Порівняння показників галузі з міжнародними лідерами	Дозволяє виявити «розриви» у конкурентоспроможності	Потребує доступу до детальних галузевих даних
Сукупна факторна продуктивність (TFP)	Вимірює ефективність використання ресурсів у галузі	Враховує якість управління, технології, інновації	Складна методологія, потребує економетричного аналізу

Джерело: сформовано за [3, 4, 5, 6, 8, 9, 13] та доповнено авторами

Висновки та пропозиції. Методи оцінки конкурентоспроможності галузі перебувають у постійному процесі оновлення та вдосконалення, що зумовлено динамічними змінами глобального ринкового середовища, впровадженням новітніх технологій, трансформацією споживчих уподобань і зростанням ролі інноваційних чинників. У сучасних умовах особливої актуальності набувають методи оцінки саме міжнародної конкурентоспроможності галузей, оскільки на галузевому рівні формуються ключові експортні переваги, відбувається інтеграція національної економіки у глобальні ланцюги створення доданої вартості та забезпечується її довгострокова економічна стійкість.

Надійна та гнучка система оцінювання конкурентоспроможності галузей дозволяє не лише ідентифікувати їхні сильні та слабкі сторони в міжнародному порівнянні, а й слугує аналітичною основою для формування обґрунтованих стратегічних рішень у сфері галузевого розвитку та державної економічної політики. Аналіз існуючих методик – від класичних моделей конкурентного середовища до сучасних багатofакторних й інтегральних підходів – сприяє глибшому розумінню їхніх аналітичних можливостей і обмежень, що є необхідною умовою підвищення ефективності управлінських рішень як на рівні окремих підприємств, так і на рівні галузі в цілому.

Водночас результати дослідження свідчать, що жоден із наявних методів не забезпечує вичерпної оцінки конкурентоспроможності галузі в ізольованому вигляді. У прикладних галузевих дослідженнях доцільним є поєднання різних методів і індикаторів, що дозволяє підвищити комплексність, об'єктивність та адаптивність оцінювання конкурентних позицій галузей на міжнародних ринках.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артеменко Л.П., Пічугіна М.А., Артеменко О.Т. Бенчмаркінг конкурентоспроможності фармпідприємств на європейському ринку. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»* : збірник наукових праць. 2019. № 16. С. 152–161. <https://doi.org/10.20535/2307-5651.16.2019.181840>.
2. Борисова Т.М. Конкурентоспроможність галузі: детермінанти формування та сучасні методи оцінювання. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. № 6. Т. 1. С. 54 – 60.
3. Губарева І.О., Ярошенко І.В. Теоретичні підходи до оцінки конкурентоспроможності галузі. *Інфраструктура ринку*. 2018. Вип. 20. С. 9 – 14.
4. Коськовецька Н.М., Скоробогатова Н.Є. Конкурентоспроможність галузі в умовах інтеграційних процесів. *Актуальні проблеми економіки та управління*. 2016. №10. URL: <http://ape.fmm.kpi.ua/index.php/2410-4973/article/view/66917>.
5. Кучеренко С., Леваєва Л., Семененко О. Методологічні підходи до оцінки міжгалузевої конкурентоспроможності. *Економічні аннали-XXI*. 2016. №162(11 – 12), С. 43 – 47. <https://doi.org/10.21003/ea.V162-09>.
6. Попов Р. Оцінка конкурентоспроможності лісового господарства України. *Grail of Science*, 2025. №55. С.118 – 123. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.22.08.2025.012>.
7. Стрілок І.І., Ільїнов М.О. Теоретичний огляд методів оцінки конкурентоспроможності галузі на міжнародних ринках. Стійкість освіти і науки в умовах трансформації: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Стійкість освіти і науки в умовах трансформації», м. Київ, 21–22 трав. 2025 р. : [зб. тез]. Київ : [ЗВО «МНТУ»], 2025. С. 309 – 312.
8. Швець Н.В., Шевцова Г.З. Удосконалення методичних підходів до оцінювання конкурентоспроможності галузі. *Економічний вісник Донбасу*, 2018. № 2(52). С. 114 – 123. [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2018-2\(52\)-114-123](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2018-2(52)-114-123).
9. Шевченко М.М. Методи оцінки конкурентоспроможності галузей промисловості в умовах інтернаціоналізації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к-та екон. наук : 08.07.01. Харків, 2006. 15 с.
10. Balassa B. Trade Liberalisation and Reveled Comparative Advantage. *The Manchester School of Social Studies*. 1965. №33. Pp. 99 – 123.
11. Global Competitiveness Report. (n.d.). IMD World Competitiveness Center. URL: <https://www.imd.org/centers/wcc/world-competitiveness-center/rankings/world-competitiveness-ranking/>.
12. Porter Michael E. On Competition. Harvard Business School Pr; 1st edition. 1998. 485 p.
13. Sun H., Zhao Z., Han D. Growth Models and Influencing Mechanisms of Total Factor Productivity in China's National High-Tech Zones. *Sustainability*, 2024. Vol. 16(8), P. 3245. <https://doi.org/10.3390/su16083245>.

REFERENCES

1. Artemenko L.P., Pichuhina M.A., Artemenko O.T. (2019). Benchmarking konkurentospromozhnosti farmpidpriemstv na yevropeiskomu rynku. [Benchmarking of competitiveness of pharmaceutical enterprises in the European market]. *Ekonomichnyi visnyk NTUU "KPI"*. № 16. Pp. 152 – 161. DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.16.2019.181840>.
2. Borysova T.M. (2011). Konkurentospromozhnist haluzi: determinanty formuvannya ta suchasni metody otsiniuvannya. [Industry competitiveness: determinants of formation and modern assessment methods]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*. № 6. Vol. 1. Pp. 54 – 60.
3. Hubarieva I.O., Yaroshenko I.V. (2018). Teoretychni pidkhody do otsinky konkurentospromozhnosti haluzi. [Theoretical approaches to assessing industry competitiveness]. *Infrastruktura rynku*. Vyp. 20. Pp. 9 – 14.
4. Koskovetska N.M., Skorobohatova N.Ye. (2016). Konkurentospromozhnist haluzi v umovakh intehratsiinykh protsesiv. [Industry competitiveness in the context of integration processes]. *Aktualni problemy ekonomiky ta upravlinnia*. № 10. URL: <http://ape.fmm.kpi.ua/index.php/2410-4973/article/view/66917>.
5. Kucherenko S., Levaieva L., Semenenko O. (2016). Metodolohichni pidkhody do otsinky mizhhaluzevoi konkurentospromozhnosti. [Methodological approaches to assessing intersectoral competitiveness]. *Ekonomichni annaly-XXI*. № 162 (11–12). Pp. 43 – 47. DOI: <https://doi.org/10.21003/ea.V162-09>.
6. Popov R. (2025). Otsinka konkurentospromozhnosti lisovoho hospodarstva Ukrainy. [Assessment of competitiveness of forestry in Ukraine]. *Grail of Science*. № 55. Pp. 118 – 123. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.22.08.2025.012>.
7. Strilok I.I., Ilinov M.O. (2025). Teoretychnyi ohliad metodiv otsinky konkurentospromozhnosti haluzi na mizhnarodnykh ryunkakh. [Theoretical review of methods for assessing industry competitiveness in international markets]. *Stiikist osvity i nauky v umovakh transformatsii: materialy III Mizhnarodnoi naukovy-praktychnoi konferentsii "Stiikist osvity i nauky v umovakh transformatsii"*, Kyiv, May 21–22, 2025. Kyiv: MNTU. Pp. 309 – 312.
8. Shvets N.V., Shevtsova H.Z. (2018). Udoskonalennia metodychnykh pidkhodiv do otsiniuvannya konkurentospromozhnosti haluzi. [Improvement of methodological approaches to assessing industry competitiveness]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu*. № 2 (52). Pp. 114 – 123. [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2018-2\(52\)-114-123](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2018-2(52)-114-123).
9. Shevchenko M.M. (2006). Metody otsinky konkurentospromozhnosti haluzei promyslovosti v umovakh internatsionalizatsii. [Methods for assessing the competitiveness of industrial sectors in the context of internationalization]. Extended abstract of PhD dissertation. Kharkiv. 15 p.
10. Balassa B. (1965) Trade Liberalisation and Revealed Comparative Advantage. *The Manchester School of Social Studies*. №33. Pp. 99 – 123.

11. Global Competitiveness Report. (n.d.). IMD World Competitiveness Center. URL: <https://www.imd.org/centers/wcc/world-competitiveness-center/rankings/world-competitiveness-ranking/>.

12. Porter Michael E. (1998). On Competition. Harvard Business School Pr; 1st edition. 485 p.

13. Sun H., Zhao Z., Han D. (2024). Growth models and influencing mechanisms of total factor productivity in China's national high-tech zones. *Sustainability*. Vol. 16, Issue 8. P. 3245. DOI: <https://doi.org/10.3390/su16083245>.